

PARTNERSTVO RODITELJA I ODGOJITELJA - ČIMBENIK RAZVOJA SOCIJALNE KOMPETENCIJE DJETETA

VESNICA MLINAREVIĆ
SANJA TOMAS
Učiteljski fakultet u Osijeku

UDK: 37.018.3 : 37.035
Pregledni članak
Review article

Primljeno: 2010-9-16
Received

SAŽETAK

Rano je djetinjstvo razdoblje za pomoć djetetu u postizanju socijalne kompetencije u interpersonalnim odnosima vrtičkog konteksta jer se temelji sposobnosti djetotvornog funkcioniranja u socijalnim kontekstima polažu upravo u prvih pet ili šest godina života. Suradničkim odnosima odgojitelji i roditelji mogu učinkovitije pomoći djetetu u stvaranju svakodnevnih situacija za uspostavljanje socijalnih odnosa i prevladavanje djetetovih problema u socijalizaciji.

Polazi se od hipoteze da se u socijalnom kontekstu dječjeg vrtića može unaprijediti poticanje, ostvarivanje i razvijanje socijalnih kompetencija djeteta kao integrativnog dijela predškolskog kurikula. Stoga se ovaj rad usmjerio na istraživanje razumijevanja i stavova roditelja o socijalnoj kompetenciji, procjenu opetovanih ponašanja vlastite djece, te koji stručnjaci i na koje načine im mogu pomoći u prevladavanju problema u socijalizaciji njihove djece. Rezultati kvantitativne analize pokazuju postojanje suradnje s roditeljima, ali i mogućnost daljnjeg unapređivanja suradničkih odnosa kroz različite oblike, a moguće i kroz projekte i akcijska istraživanja. Roditelji, koji imaju veliku ulogu u razvijanju i jačanju socijalne kompetencije svoje djece, svojim su odgovorima pokazali važnost i razumijevanje socijalizacije, svjesnost i postojanje problema u socijalizaciji, potrebu pomoći i podrške odgojitelja i stručnih suradnika u socijalizaciji njihova djeteta kako bi pomogli djeci u jačanju i poticanju socijalne kompetencije. Stoga je potrebna otvorena i jasna komunikacija između roditelja i stručnog osoblja, partnerstvo s razumijevanjem, povjerenjem i prihvaćanjem kako bi roditelji znali da u svakom trenutku mogu zatražiti pomoć u slučaju pojave nekog problema.

KLJUČNE RIJEČI: *dijete, komunikacija, odgojitelji, partnerstvo, roditelji, socijalna kompetencija*

UVOD

Kompetencije podrazumijevaju iskazanu sposobnost korištenja znanja, vještina i osobnih, socijalnih i/ili drugih sposobnosti, u situacijama rada ili učenja te u profesionalnom i osobnom razvoju, sposobnost razumijevanja drugih i uspješno funkcioniranje u međuljudskim odnosima. Socijalizaciju

tumačimo kao proces u toku kojega individua — interakcijom sa svojom socijalnom sredinom usvaja znanja, vještine, navike, stavove i vrijednote koje su mu potrebne za uspješno funkcioniranje u sredini u kojoj živi. Postoji niz različitih određenja socijalne kompetencije s pedagoškog, psihološkog, sociološkog motrišta, no u svima je naglašeno da se ne radi o određenoj specifičnoj osobini ili sposobnosti, već da više različitih sposobnosti, znanja i vjestina određuju kako će se pojedinac snaći u pojedinoj socijalnoj situaciji. Pritom se naglašava i važnost same situacije, jer neka ponašanja ili socijalne vještine koje su potrebne u nekoj situaciji u drugoj mogu biti sasvim neprikladne. Neke od njih su: "Proces tijekom kojega društvo oblikuje djetetova uvjerenja, očekivanja i ponašanja." (Vasta, Haith, Miller, 2005, str. 654); "Pretvaranje osobnog vlasništva u zajedničko." (Anić, Klaić, Domović, 1998, str. 1318); "Prilagodba pojedinca zajednici." (Hrvatski rječnik: Krleža, 2000, str. 1154). "Red da je netko socijalno vješt znači da ta osoba posjeduje perceptivnu osjetljivost - slaže se s neverbalnim ponašanjem drugih, kontrolira vlastito ponašanje i ima sposobnost da preuzme ulogu drugoga" (Pennington, 1997., str. 47). Marlowe (1986., prema Brdar i Pokrajac-Buljan, 1993) definira socijalnu kompetenciju kao sposobnost razumijevanja tuđih i vlastitih osjećaja, misli i ponašanja ljudi u interpersonalnim situacijama, kao i odgovarajućeg ponašanja koje se temelji na tom razumijevanju.

U ovom se radu polazi od određenja autorica Katz i McClellan (1999), prema kojima je kompetentan pojedinac osoba koja može iskoristiti poticaje iz svog okruženja i svoje osobine, te postići dobre razvojne rezultate koji omogućuju zadovoljavajuće i kompetentno sudjelovanje u grupama, zajednicama i širem društvu kojem osoba pripada. Djetetova socijalna kompetencija uključuje socijalne vještine, socijalnu svijest i samopouzdanje. Ono, pak, prema Dwyer, K., Osher, D., & Warger, C. (1998) uključuje socijalne vještine, znanje i sposobnost korištenja različitih socijalnih ponašanja koja su prikladna za određenu interpersonalnu situaciju, a da se dijete pri tom ugodno osjeća s drugima u svakoj situaciji. Sposobnost da inhibira egocentrično i impulzivno društveno ponašanje također je odraz socijalne vještine. Pojam emocionalne inteligencije odnosi se na sposobnost osobe da razumije emocije drugih, opažanje suptilnih interpersonalnih odnosa u složenim društvenim situacijama, te razumijevanja svojih i tuđih motivacija i ciljeva (Goleman, 1995). Osobe koje imaju širok repertoar socijalnih znanja i vjestina i koje su društveno svjesne vjerojatno je da će iskazivati socijalnu kompetentnost u interpersonalnim odnosima.

Socijalna kompetencija uključuje empatiju, komunikacijske vještine, toleranciju, kooperativnost i uzajamnu pomoć, odgovornost prema sebi i drugima, ustrajnost u obavljanju zadataka, odgodu zadovoljstva, kontroliranje nasilnih ponašanja, iskazivanje osjećaja vrijednosti, jedinstvenost i pozitivnu sliku o sebi. Sve su to bitne pretpostavke za uspostavljanje uspješne

komunikacije roditelja s djecom i odgojitelja s djecom, te istodobno predstavljaju model učenja ponašanja između djece i odraslih. Promatrajući sposobnost kontrole ponašanja važnih odraslih (roditelji, odgojitelji...) kroz reguliranje emocija, empatiju, toleranciju i suradnju, djeca će na prihvatljiv način naučiti zadovoljiti svoje, a uvažavati i tuđe potrebe. Stoga se veliki značaj pridaje partnerstvu roditelja i odgojitelja u iskrenoj komunikaciji, punoj povjerenja i razumijevanja kao i ugradnje sadržaja i prigoda za razvoj socijalnih kompetencija djeteta u predškolski kurikulum. Socijalna kompetencija u vrtićkom kontekstu pokazuje stupanj u kojem grupa vršnjaka prihvaća neko dijete, a zasniva se na pojedinačnoj sposobnosti iniciranja i održavanja zadovoljavajućih recipročnih odnosa s vršnjacima. Socijalna priroda učenja i poučavanja potvrđuje važnost socijalne interakcije u kojoj pojedinac konstruira svoju stvarnost. "Dio te stvarnosti čine i kompetencije (znanja, sposobnosti, vještine, vrijednosti) koje se grade u recipročnim socijalnim relacijama s drugima koji su značajni u životu pojedinca (roditelj, učitelj, odgojitelj, vršnjak, nevršnjak, skupina i dr.)" (Babić, 2007., 28). Sastavnice socijalne kompetencije jesu: regulacija emocija koja se definira kao sposobnost da se reagira na zahtjeve situacija s rasponom emocija i na način koji je socijalno prihvatljiv i dovoljno fleksibilan da bi ostavio prostora i za spontane reakcije, ali i za sposobnost odgode spontanijih reakcija prema potrebi. Socijalna znanja i socijalno razumijevanje, prema Katz, McClellan (1999), znači da socijalno kompetentna, mala djeca, usklađuju svoje ponašanje s tuđim, tako da nađu zajednički jezik, razmjenjuju informacije i ispituju sličnosti i razlike. Takve im sposobnosti omogućuju da razriješe uobičajene sukobe koji se javljaju u igri i budu prihvaćeni od vršnjaka u sigurnom i poticajnom okruženju. Velik dio socijalne interakcije između predškolske djece sastoji se od pokušaja da se pristupi grupi djece koja se igraju, te otpora pokušajima druge djece da se pridruže njihovim grupama (Mlinarević, 2000). Primijećeno je da djeca često mijenjaju aktivnost i partnere u igri, baš kao i igru i učenje. Stoga su socijalna umijeća najvažnija za socijalno sudjelovanje i uspjeh (Goleman, 1995). Socijalne dispozicije se definiraju kao razmjerno trajne navike ili karakteristični načini reagiranja na iskustva u različitim vrstama situacija. Dispozicija je često opetovano ponašanje bez prisile nad kojim postoji donekle svjesna kontrola, ona predstavlja namjerno i usmjerenom ponašanje prema širokim ciljevima, a korišteno je u ovom istraživanju, npr. neki primjeri dispozicija: radoznalost, šaljivost, kreativnost, plahovitost, refleksivnost, pristupačnost, svadljivost, škrtost. Socijalizacija tijekom djetinjstva utječe na kasnija mnoga složenija socijalna ponašanja djece. Proces počinje u dojenačkoj dobi i može se opaziti u prvim djetetovim interakcijama koje su pod utjecajem drugih ljudi (Miljković, Rijavec, 2001). Iz ovih određenja vidljiva je važnost socijalne kompetencije i njenog podčanja već od rane dobi djetetova razvoja kako bi mu pomogli u daljnjem razvoju i funkcioniranju. Poteškoće u socijalizaciji djece mogu biti

povezane s grupnim okruženjem. Neka djeca još nisu postigla dovoljnu kontrolu ponašanja da bi se uspješno naizmjenice uključivala u razgovor, nekima manjka znanja i umijeća potrebna za uključivanje u vršnjačku interakciju — umijeća koja se mogu naučiti jedino neposrednim iskustvom. Stoga odgojitelj treba stvarati svakodnevne situacije i prilike za takva iskustva. Nesuradničko i neprihvatljivo ponašanje djeteta može biti izraz emocionalnog stresa kojemu je izvor izvan vršnjačke. Bez obzira na razlog, takvo ponašanje često rezultira lošom reputacijom u vršnjaka koju je teško prevladati (Katz, McClellan, 1999). Česti problemi socijalizacije jesu: stidljivost, niska razina interakcije, agresivnost (reaktivna i proaktivna) i usamljenost. Velikom broju djece odrasli trebaju povremeno pomoći kako bi shvatila da njihovi vršnjaci mogu imati iskustva, podrijetlo, želje, obiteljske navike i stajališta različita od njihovih. Mnoge situacije pružaju priliku za poticanje i jačanje empatijskih i altruističkih dispozicija djece. Dobro je kad odrasle osobe u primjerenim kontekstima skrenu pozornost djece na tuđe osjećaje i interese. Cilj toga je razviti djetetove dispozicije predviđanja reakcija i osjećaja vršnjaka na razne događaje, a time i produbiti njihovo poznavanje i razumijevanje drugih.

Odgojna praksa koja ne uzima u obzir stvarnost duboke dječje potrebe za osjećajem zajedništva pedagoški je neutemeljena, ona ne osigurava uvjete koji promiču neposredan ili dugoročni optimalni socijalni ili kognitivni razvoj ili emocionalni boljitak (Katz, McClellan, 1999).

ČIMBENICI RAZVOJA SOCIJALNE KOMPETENCIJE

Promjene koje nastaju socijalizacijom posljedica su učenja, odnosno stjecanja iskustva, a te promjene nastaju u socijalnoj interakciji. "Socijalna interakcija odraslog i djeteta, proces je karakteriziran reciprocitetom, dvosmjernošću u koji participanti unose kvalitativno i kvantitativno različita iskustva i znanja" (Babić, Irović, 2004). Socijalna interakcija između odraslih i djece, i djece međusobno konstruktivni je činitelj djetetova razvoja, a u tom procesu interakcije odvija se razvoj te se interakcijom formiraju složene emocije u kojima dijete svladava različite socijalne vještine.

Razvoj složenih umijeća vršnjačke interakcije poznavanja i razumijevanja društva, što pridonosi socijalnoj kompetenciji, pod utjecajem su mnogih čimbenika (Katz, McClellan, 1999). To mogu biti pojedine osobe ili skupine koje vode namjerni ili nenamjerni socijalni utjecaj. U početku razvoja to su ponajviše roditelji, a kasnije i drugi: odgojitelji, učitelji, vršnjaci, prijatelji i druge neformalne grupe. Među njima su i priroda dječje privrženosti članovima obitelji, prilike za promatranje vršnjaka i interakciju s njima te djetetovi odnosi s osobama izvan obitelji, te s odraslim osobama iz uže i šire zajednice u kojoj ta djeca provode veći dio vremena. (Katz, McClellan, 1999).

Bronfenbrenner (1990), prema Goleman (1995) navodi da su dijete i roditelji kontekst interakcije koji oboma osigurava bliskost, ljubav i podršku. Opća kompetencija djece, uključujući i onu socijalnu, pospješuje se autoritativnim (demokratskim), a ne permisivnim ili autoritarnim roditeljskim odgojem. Autoritativan roditeljski odgoj u predškolskoj dobi vodi visokoj razini samopouzdanja i socijalne kompetencije u adolescenciji (Samples, F., & Aber, L., 1998).

Pitanje socijalne kompetencije osobito je važno u vrtićkom kontekstu, prvoj instituciji socijalizacije nakon obiteljskog doma, a koja je temelj za buduće interpersonalne odnose u životu djeteta. Djeca i odrasli bez socijalne osjetljivosti, imaju problema u iniciranju i održavanju zadovoljavajućih, recipročnih odnosa s drugima i teško pronalaze za sebe željenu, a za društvo prihvatljivu poziciju. U predškolskom i ranom školskom razdoblju poučavanje cijele grupe nije primjereno načinu na koji djeca najoptimalnije uče, već je prihvatljivo individualno vođenje. Dijete će obratiti pozornost i uključiti se u konstruiranje novih spoznaja kad je izravno uključeno u pojedinu situaciju. Što neko dijete aktivnije sudjeluje u konstrukciji novog koncepta ili spoznaje, to će prije razumjeti, usvojiti i primijeniti socijalne vještine.

Iznimno je važna uloga koju vršnjaci igraju u socijalnom razvoju djece. Ako vršnjaci odbace dijete ili na neki drugi način bude spriječeno da nauči kako se snalaziti u društvu, izgubljen je bitan izvor socijalnih informacija. Temeljna kompetencija potrebna za uspješnu interakciju unutar vršnjačke skupine je naizmjenično sudjelovanje u aktivnostima. Da bi uspješno svladalo to umijeće, dijete mora znati odgoditi ispunjenje svojih želja, jačati ponašanje samokontrolu, shvatiti da je u socijalnom kontekstu čekati na svoj red očekivano ukoliko je to potrebno te se očekuje primjereno ponašanje u grupi vršnjaka (Katz, McClellan, 1999). Djeca koja ne uspiju uspostaviti zadovoljavajuće odnose s vršnjacima, te poglavito ona koju vršnjaci odbijaju zbog agresivnosti, nađu jedni druge sebi sličnima i oblikuju podgrupe u kojima nalaze socijalnu i emocionalnu podršku i prihvaćenost. U takvim podgrupama osjećaj pripadništva njihovih članova ovisi o zajedničkoj netrpeljivosti i nesklonosti prema širim grupama od kojih se osjećaju odbačeni. Socijalna iskustva, prema Katz, McClellan (1999), u prvih pet do šest godina života osiguravaju temelje na kojima počivaju svi budući odnosi.

Važan čimbenik je igra i učenje, posebice socijalni aspekti koji se odnose na plan realnih međusobnih odnosa u koje dijete stupa tijekom igre. Igra je jedan od fenomena dječje prirode i razvoja i važan čimbenik socijalne kompetencije. Pojedini materijali, oprema i aktivnosti izazivaju među djecom puno više složenih socijalnih interakcija od drugih jer zahtijevaju usklađenu i dogovornu suradnju dvije ili više osoba u određivanju stajalista, suradnji i spremnost pomoći drugima. Drugi primjer nije samo socijalne prirode, nego uključivanje i zamišljanje u igri. Zamišljanje u igri može se smatrati

"sudjelovanjem u nestvarnim ponašanjima u kontekstu socijalne interakcije" (Hawkins, J.D, Farrington, D.P, & Catalano, R.F., 1998). Socijalni aspekti igre odnose se na plan realnih međusobnih odnosa u koje dijete stupa tijekom igre (dijeli uloge, određuje radnje, rješava sukobe i si.). Za zajedničku kooperativnu igru nužna je određena socijalna i intelektualna zrelost (Došen-Dobud, 2004). Ključni trenutak u razvoju simboličke igre je sposobnost djeteta da se igra s drugom djecom i usklađuje svoju ulogu s drugim ulogama u igri, realni objekti i radnje zamjenjuju imaginarnim i simboličkim i u toj transformaciji dijete angažira složenije mišljenje, a uloge se koordiniraju.

Simbolička igra pogodan je poligon za iskušavanje raznovrsnih komunikacijskih obrazaca, otkrivanje bogatstava i različitih dimenzija ljudske interakcije i selekcioniranje neodgovarajućih od socijalno prihvatljivih odnosa. (Šagud, 2002). Igra je vrlo važna za malo dijete jer mu pomaže naučiti nove ideje i pretvoriti ih u praksu, uklopiti se u društvo te savladati emocionalne probleme (Britton, 2000., str. 19). Istraživanja igre potvrdila su utjecaj (izravan i neizravan) odraslih na igru djeteta (izbor igre, način igranja, duljinu igranja, intenzitet igre...). Međutim, još uvijek su otvorena pitanja o socijalnom okruženju u igri (Babić, Irović, 2004., str. 19).

Zajednica je kao bitan čimbenik socijalizacije od središnje važnosti za socijalni emocionalni razvoj djece. Odgojna praksa koja ne uzima u obzir stvarnost duboke dječje potrebe za osjećajem zajedništva, ne osigurava uvjete koji promiču neposredan ili dugoročni optimalni socijalni, kognitivni razvoj ili emocionalni boljitak (Katz, McClellan, 1999).

Katkad je teško uočiti kako male promjene u fizičkom okruženju mogu prouzročiti dramatične razlike u kvaliteti i kvantiteti socijalne interakcije među djecom, roditeljima i odgojiteljima. Posvećenost tim detaljima može uvelike pojačati osjećaj zajedništva između obitelji i odgojitelja. Montessori je isticala važnost "pripremljenog okružja" stoga što reakcije djece na njihovo okruženje mogu uvelike utjecati na njihov intelektualni, socijalni i duhovni razvoj. Drugi način na koji fizičko okruženje potiče socijalni razvoj jest raspored opreme i materijala. Raznovrsna okružja nužna su za promicanje punog raspona socijalnih umijeća. Neki centri za igru ili aktivnosti imaju više socijalnog potencijala od drugih, npr. centri za dramske igre, obiteljski igrokazi, lutkarski igrokazi te igra s kockama i kamionima vjerojatno će lakše izazvati vršnjačku interakciju nego slagalice, bojanje ili rad s plastelinom (Jakobs, G., Crowley, K. 2007). Vrtići prema pedagoškoj koncepciji Reggio Emili dokaz su važnosti stvaranja odgojnog i grupnog prostora koji je osoban i prijateljski - prostora u kojem djeca vide svoje radove oko sebe i znaju da njihove odgojiteljice cijene tko su i za što se zanimaju. Takav okoliš potiče socijalnu interakciju, djeca raspravljaju o svojim projektima, što su mislili dok su radili na njima, mogućim revizijama svojih postavki i što bi mogli sljedeće učiniti.

Važan element u poticanju zdravog socijalno — kognitivnog razvoja jest i vrijeme u kojem se djeca mogu družiti. Djetetova socijalna kompetencija i zadovoljstvo ne mogu se smatrati odvojenima. Ako se dijete uključi u aktivnost koju smatra sadržajnom i ugodnom, manje će se osjećati nezadovoljno u drugim područjima svog života, uključujući i socijalne odnose (Bruner, 2000).

Projektni rad u kojem djeca istražuju i izrađuju predmete te izvještavaju o svojem radu može osigurati važne kontekste vršnjačke interakcije, stvarne suradnje i pospješnja socijalnih umijeća i vještina. Zato je potrebno, navodi Slunjski (2001), stalno provjeravati i dobivati uvid u kvalitetu i količinu intervencija upućenih djeci u svim aktivnostima, pri čemu autorica naglašava važnost i materijalnog i socijalnog okruženja. U grupnom radu odgojitelji mogu poticati djecu da opisuju svoje zamisli drugoj djeci riječima ili crtežom, da ispituju svoje ideje, testiraju ih i vrte se na početak, ako se neka zamisao pokaže neostvarivom. Ozračje je tada poticajno, opušteno, uzbuđeno ili pozorno (Katz, McClellan, 1999).

Interakcija odgojitelja s djecom model je socijalne kompetencije. Dječji osjećaji zaslužuju poštovanje, socijalna kompetencija kulturološki je određena, socijalno se ponašanje razvija u zatvorenom krugu, izravna komunikacija pojačava djelotvornost odraslih, važni odnosi zahtijevaju sadržajnost, optimalna intervencija odgojiteljica potiče socijalnu kompetenciju. Strategije odgojitelja su elementi kurikula koji pridonose socijalnom razvoju (fizičko okruženje, vrijeme, igra, grupno propitivanje), poštivanje i uvažavanje te pomoć djeci. Odgojitelj upoznaje djetetove sposobnosti, njegove potrebe i interese svakodnevnim promatranjem djece u svojoj skupini te razgovorom s roditeljima, stvara ciljeve učenja za svako dijete na osnovi tog znanja. Tako do izražaja dolazi djetetova individualnost, povjerenje, spontanost i želja za igrom. Jedna od mnogobrojnih odgovornosti odgojitelja jest pomoći djetetu da stekne emocionalnu osjetljivost i sposobnost promjene emocionalnih reakcija na provokativne situacije. Otvorenost odgojitelja prema djeci, roditeljima i kulturama zastupljenima u njihovim grupama utječe na njihovu opću djelotvornost u poučavanju, a poglavito na njihovu sposobnost da potiču djetetov socijalni razvoj. Pod otvorenošću podrazumijevamo sposobnost odgojitelja i njihovu spremnost da tolerantno, strpljivo i bez predrasuda priopće vlastita stajališta roditeljima i da otvorena srca saslušaju stajališta djece i roditelja.

Partnerstvo roditelja i odgojitelja važan je čimbenik socijalnog razvoja djeteta u institucijskom kontekstu. Važno je da odgojitelji i roditelji u međusobnu suradnju ulažu mnogo povjerenja, otvorenosti, tolerancije, objektivnosti i spremnosti za uvažavanje osobnih i profesionalnih kompetencija, uzajamno poštovanje, dijeljenje osjećaja i vještina, usklađivanje odgojnih utjecaja i zajedničko rješavanje problema u razvoju i odgoju djeteta. To je, prema Ljubetić (2007), proces međusobnog informiranja, savjetovanja,

učenja, dogovaranja i druženja, ali i dijeljenje odgovornosti za cjeloviti dječji razvoj i postignuća, gdje roditelj ima aktivnu ulogu, a svakako je model djetetu. Dobrom suradnjom želi se ostvariti kontinuitet o odgoju i obrazovanju, te omogućiti svakom pojedinom djetetu razvoj u sredini u kojoj će se osjećati prihvaćeno, voljeno, sigurno, zadovoljno i sretno, sredini koja će djelovati poticajno na razvoj svih njegovih potencijala i u kojoj će se skrbiti o djetetovim specifičnostima.

Ubrzani ritam života odraslih i načine na koje se to odražava na djecu, Ferucci (2000) drži najvećom opasnosti za današnju djecu. Ta situacija zadire u sve djelatnosti današnjice i ogleda se i u odgojno-obrazovnom okružju. Osim toga, Ferucci, dalje navodi da odgojno-obrazovni kontekst koji potiče optimalni razvoj djeteta, osobito u ranom djetinjstvu, uključuje aktivnosti koje omogućuju djeci da se osjećaju živahna, potpuno opuštena te da imaju osjećaj kontrole nad svojim izborima i socijalnim interakcijama. Ovo ne vrijedi samo za djecu, to je primarno obilježje ljudi koji postaju kreativne vođe svoje generacije. Autori (Healy, 1990 i Rivkin, 1995: prema Ferucci, 2000) navode kako današnja djeca provode "vrijeme" u kući, gledajući televiziju ili igrajući kompjutorske igrice i imaju malo "živih" socijalnih veza. Primjerice radi, nepopularna, nasrdjiva i "zločesta" djeca koja ne mogu s drugom djecom održavati socijalne odnose i imati svoje mjesto u odgojnoj skupini ("vršnjačkoj kulturi"), izložena su riziku. Između ostaloga, današnje globalne promjene imaju utjecaja i na socijalizaciju od najranijeg djetinjstva. Danas roditelji imaju promijenjeno i duže radno vrijeme, više nije sigurno igrati se izvan kuće, sveukupne krizne promjene, posebice urušen sustav vrijednosti ima, dakle, utjecaja i na obiteljske odnose. Niz drugih, novih današnjih čimbenika valja uzeti u obzir, jer sve imaju posljedice i za dječji socijalni razvoj.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

U radu se polazi od hipoteze da se u socijalnom i fizičkom kontekstu dječjeg vrtića može unaprijediti poticanje, ostvarivanje i razvijanje socijalnih kompetencija djeteta. Poticanje i jačanje socijalnih kompetencija djeteta kao dijela integriranog predškolskog kurikula djelotvornije je u partnersvu s roditeljima radi kontinuiteta u njegovu odgoju i cjelovita nesmetana njegova razvoja.

Cilj je istraživanja bio ispitati stavove roditelja o socijalnoj kompetenciji, procjene o ponašanjima njihove djece te potrebi i načinima pomoći u dječjem vrtiću za prevladavanje problema u socijalizaciji, jer kvaliteta dječje socijalne kompetencije ukazuje na to kakva će biti socijalna i akademska kompetencija u školi i životu djeteta.

Zadaće istraživanja su bile: (1) ispitati roditelje o poznavanju i važnosti socijalne kompetencije; (2) procijeniti učestalosti opetovanih ponašanja njihove djece promatranjem djetetove svakodnevne socijalne dinamike; (3) ispitati potrebe obraćanja za pomoć u dječjem vrtiću ili negdje drugdje i (4) ispitati informiranost i podršku stručnih osoba u dječjem vrtiću u problemskim situacijama.

Instrument ovog istraživanja je strukturirani intervju, a uz 2. pitanje roditeljima je ponuđena ček lista opetovanih ponašanja djece u svakodnevnim situacijama s kategorijama čestoće (Tablica 1.).

Sudionici istraživanja su roditelji djece (dviju odgojnih skupina od 5 do 6 godina) u jednom osječkom dječjem vrtiću čija djeca polaze vrtić treću godinu. Roditelji su intervjuirani tijekom listopada 2010. godine. Intervjuirano je 39 roditelja, a odgovori su snimljeni, kategorizirani i kvalitativno analizirani.

REZULTATI INTERPRETACIJA

Na pitanje roditeljima "Što podrazumijevate pod pojmom socijalizacija i socijalna kompetencija?", odgovorilo je 36-ero roditelja. Određenja o razumijevanju socijalne kompetencije roditelja su sljedeća: "Sposobnost uklapanja u okruženje, u obitelji i širem krugu u kojem se kreću."; "To je skup osobina i sposobnosti djeteta i djetetovo sveukupno funkcioniranje u grupi djece (npr. vrtićkoj grupi i šire)"; "Afinitet uspostavljanju komunikacije (kroz igru, riječ) sa drugom djecom u čijoj se blizini/okruženju našlo"; "Uklapanje u novu drugačiju sredinu i kontakt s novim ljudima (djecom, tetama), prilagodba novome"; "Način na koji se dijete ponaša u odnosu prema drugoj djeci, odraslima, funkcioniranje u društvu"; "Sposobnost djeteta da se uklopi u grupu, a da odgojiteljica pomaže"; "Materijalno zbrinuto (zdravo, sito i krovom iznad glave) i u zdravoj sredini odrastanja u obitelji i izvan nje (društvu)"; "Da prihvate svoje vršnjake, prijatelje se s njima"; "Mogućnost djeteta da se uklopi u sredinu i osobe koje se tamo nalaze"; "Odnos djeteta u poznatom (obiteljskom) okruženju i nepoznatom (druga djeca, nepoznate situacije), da se ponaša pristojno i tolerantno"; "Razvijene socijalne navike, mogućnost djeteta da komunicira i druži se sa drugom djecom"; "Prilagođavanje i uspostavljanje kontakata s drugom djecom i njegova samostalnost"; "To je vještina komunikacije djeteta sa svojom okolinom; prijatelji, nepoznate osobe koje treba upoznati"; "Otvorenost djeteta prema vršnjacima, spremnost na igru i različite aktivnosti unutar grupe, da ne čini ono što ne bi željelo da se njemu uradi"; "Ako kompetenciju tumačim kao sposobnost, onda bi to bila kontrola svog ponašanja i sposobnost suradnje s ostalima"; "Socijalizacija djeteta s ostalom djecom te druženje u vrtiću"; "Društvena odgovornost djeteta u ponašanju prema vršnjacima i odraslim osobama odnosno spram okoline";

"Snalaženje djeteta u grupi, zajednička igra, druženje, komuniciranje, učenje, izleti, posjete..." Kako je vidljivo iz odgovora, roditelji pokazuju razumijevanje i važnost socijalne kompetencije za razvoj svog djeteta. Roditelji pokazuju poznavanje sastavnica socijalne kompetencije, i to: socijalne vještine u uspostavljanju suradničkog odnosa s drugom djecom, samokontrole, empatije, vještine komuniciranja, igre i učenja, tolerancije i društvene odgovornosti. Roditeljima je važno sigurno "zdravo" okruženje u kojem dijete može nesmetano zadovoljiti svoje potrebe i interese. Ističu važnost odgojitelja, ali i vršnjaka koji će im u tome pomoći kao i stvaranje različitih igrovnih situacija.

S obzirom na to da socijalnu kompetenciju treba razvijati od najranijih dana, jer time djetetu stvaramo čvrste temelje za sve ono što ga čeka kada izađe iz roditeljskog doma, roditelji su upitani da procjene učestalost djetetovih ponašanja (predispozicije socijalnih kompetencija, prema Katz, McClellan, 1999) u svakodnevnim životnim situacijama. Roditeljima je dana na uvid tablica ponašanja te su procijenili na ljestvici od "nikad" do "gotovo uvijek", dok je kategorija "ponekad" uključivala navedena ponašanja očitovana 3 do 5 puta tjedno, a kategorija "često" 3 do 5 puta dnevno, kako bi roditeljima olakšali procjenu (vidljive u Tablici 1.).

Ponašanja/predispozicije	Nikad	Ponekad 3 -5x tjedno	Često 3-5x dnevno	Gotovo uvijek
Radoznalo	-	5	19	15
Šaljivo	-	12	25	2
Kreativno	-	13	18	7
Plahovito	7	23	6	4
Stidljivo	5	30	5	-
Svadljivo	-	28	10	1
Škrto	11	21	5	1
Plaćljivo	7	17	5	-
Sukobljava se	5	31	3	-
Šefuje	4	22	13	-
Agresivno	15	11	13	-
Ljubazno	-	9	22	8
Suosjećajno	-	9	19	11
Suraduje	-	7	11	21

Tablica 1. Opetovana ponašanja djece u svakodnevnim situacijama

Analiza ponašanja/socijalnih dispozicija kojima se iskazuje socijalna kompetentnost u okvirima su socijalno prihvatljivog funkcioniranja i

ponašanja, i to češćim iskazivanjem roditelja o prosocijalnim ponašanjima njihove djece u kategoriji "često" šaljivo (25); ljubazno (22); suosjećajno (19) i u kategoriji "gotovo uvijek", surađuje (21). Radoznalost (19), šaljivost (25), kreativnost (18) i suosjećajnost (19) u kategoriji "često" i surađuje (21) u kategoriji "gotovo uvijek" potencijal su za igru i učenje u vršnjačkoj složenoj suradnji znajući kako je razina socijalnog kognitivnog umijeća potrebna za usklađivanje različitih uloga, ciljeva i dogovorenih scenarija u svakodnevnim situacijama u vrtićkom kontekstu. Teskoće socijalizacije djeteta u ranom djetinjstvu, otpor dnevnom rasporedu, pravilima, aktivnostima i neposluh, roditelji procjenjuju o ponašanju svoga djeteta, i to: procjene kako je njihovo dijete ponekad svadljivo (28), da se njihovo dijete ponekad sukobljava (33) i kako često voli šefovati (22). Svadljivost, šefovanje i sukobljavanje, djeca mogu i često koriste za privlačenje pažnje. Istovremeno je uočljivo da roditelji ne iskazuju opetovanje ponašanja stidljivost, plačljivosti, sukobljavanja, šefovanja i agresivnost u kategoriji "gotovo uvijek".

Prema rezultatima Yoshikava (1995), neophodno je početi razvoj prosocijalnih stavova i ponašanja kod djece u vrlo ranoj dobi, jer sukobljavanje u male djece koja se ne otklone gotovo uvijek dovodi do kasnijih problema delinkvencije. Značajan broj roditelja procjenjuje da je njihovo dijete stidljivo (30) i plahovito (23). Potrebno je stoga razviti u djece različite odgovarajuće strategije za učenje kroz igru, kako reagirati promišljeno, prosocijalno te ih usmjeriti i pokazati im kako i na koji način iskazati svoje osjećaje i potrebe, da burnim reagiranjem ne štete sebi i drugima. Valja ih poticati, reći asertivno svoje mišljenje i osjećaje jasno i glasno, a ne zadržavati ih u sebi i samim time usmjeravati tu energiju na ponašanja koja dovode do nesporazuma i konflikta. Istraživanja u kojima se omiljenu djecu uspoređuje s onom manje omiljenom, pokazuju da socijalno znanje i socijalno razumijevanje, te interaktivna umijeća, zajedno s dispozicijom za služenje tim kompetencijama, igraju važnu ulogu u iniciranju o održavanju uspješnih odnosa s vršnjacima (Hawkins, J.D, Farrington, D.P, & Catalano, R.F., 1998). Poteškoće u socijalizaciji djece mogu biti povezane s grupnim ili obiteljskim okruženjem. Nekad se djecu isključi iz igre jer još nisu razvila specifična socijalna umijeća potrebna za uspješan pristup odraslima i vršnjacima u igri. Djeca koja se opiru ili odbijaju odgojna pravila prema kojima se upravlja grupa čine to iz različitih razloga. U nekim slučajevima, otpor odgojnim postupcima može potjecati iz djetetove rastuće, ali neobuzdane samostalnosti. Bez obzira na razlog takvo ponašanje često rezultira lošom reputacijom u vršnjaka koju je teško prevladati (Katz, McClellan, 1999). Studije pokazuju kako je predškolsko doba optimalno razdoblje da se pomogne djeci koja imaju problema u odnosima s vršnjacima (Katz, McClellan, 1999). Odgojitelji bi zajedno s djecom i roditeljima trebali donijeti pravila ponašanja u svim prostorima i situacijama u dječjem vrtiću. Na taj način prevladao bi se diskondnuitet u odgoju u roditeljskom domu i u

dječjem vrtiću. Procjene roditelja o pojedinim teškoćama socijalizacije svoga djeteta svakako mogu biti poticaj za radionički i savjetodavni rad odgojitelja i stručne službe s roditeljima da iskustveno prošli pojedine problemske situacije i senzibilizirali se znanjima, umijećima i potrebnim vještinama.

Na pitanje roditeljima kome bi se obratili za stručnu pomoć, kada bi shvatili da sami nemaju za to potrebne kompetencije, tridesetšestero ih je odgovorilo da bi pomoć zatražili od stručne osobe u dječjem vrtiću, a njih troje ne bi ni od koga zatražili pomoć. Roditelji su upitani da slobodno iskažu načine na koje bi rado saznali nešto više o problemu i kakvu pomoć očekuju. Bez obzira što tijekom intervjua roditelji nisu bili upitani za pojedinačne probleme u socijalizaciji, oni su iskazali konkretne probleme svoga djeteta: teško se prilagođava, izražava ljutnju i frustracije, povučeno je, ima stalnu potrebu za pozornošću, ne zna se nositi s porazom, ništa ne želi dijeliti s drugima, nestrpljivo je, plašljivo, često ne prihvaća društvo vršnjaka. Roditelji očekuju podršku kroz radionički oblik rada, razgovorom, zajedničkim različitim kreativnim radionicama, posudbom stručne literature, plakatima i savjetima u kutiću za roditelje i igraonicama zajedno s djecom.

Za pomoć bi se roditelji najčešće obratili odgojitelju (16) i psihologu (9). U pedagoga bi potražilo pomoć šest roditelja, a u defektologa njih petero. Vidljivo je da najveći broj roditelja (36) iskazuje povjerenje prema predškolskoj ustanovi (i u odgojitelja, psihologa, pedagoga i defektologa). Roditelji koji ne bi zatražili pomoć (3) ne znaju kome se obratiti.

Na pitanje o informiranosti i podršci u dječjem vrtiću većina roditelja (23) su informirani u potpunosti te misli da primaju dovoljno pomoći i podrške od odgojitelja i stručnog tima. Osobito podržavaju nove komunikacijske oblike roditeljskih sastanaka kroz radionički oblik rada i različite zajedničke aktivnosti roditelja, djece i odgojitelja (kreativne radionice, roštiljada i kestenijada, natjecanja, projektni dan, ekološke aktivnosti, izleti i posjete). Upravo je ovaj podatak važan jer su rijetke prigode u dječjem vrtiću kad su svi sudionici odgojno-obrazovnog procesa zajedno, a izuzetne su za razvijanje i jačanje socijalnih vještina djece u zajedničkim aktivnostima s odraslima, njima važnim osobama. Za šestero roditelja odgojitelji nemaju vremena pomoći, nedovoljno je informacija i podrške roditeljima, a to iskazuju nedovoljnim vremenom odgojitelja za odgovore na njihove upite kad su s djecom, veliki je broj djece u odgojnim skupinama (30 u jednoj i 32 u drugoj odgojnoj skupini), a roditelji iskazuju svoju prezaposlenost i neodlaske na individualne razgovore s odgojiteljicom ili stručnim timom. Oni pak predlažu više tematskih radionica, predavanja i više susreta s pedagogima i psihologom kroz različite radionice i

predavanja. Naglašavaju važnost psihologinje koju su jednom imali priliku slušati na radionici. Naime, prema podacima iz 2008. godine Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske većina dječjih vrtića nema potpune, stručne timove ili ih uopće nema. Jedan od čimbenika razvoja socijalne kompetencije jesu individualni rad s djecom i stručni seminari i radionice koje bi provodili stručni suradnici u dječjim vrtićima, što kroz različite oblike rada s djecom i roditeljima utječe na kvalitetan razvoj socijalne kompetencije kod djece.

ZAKLJUČAK

Temelji sposobnosti djelotvornog funkcioniranja u socijalnim kontekstima polažu se u prvih pet do šest godina života. Istraživanja vezana za socijalizaciju potvrdila su da rana interakcija djeteta s roditeljima, braćom i sestrama, a kasnije s odgojiteljima, vršnjacima, drugim odraslima te širom okolinom, u velikoj mjeri određuje razvoj socijalne ličnosti, odnosno način na koji će osoba funkcionirati u kasnijoj i odrasloj dobi (Jakobs, G., Crowley, K. 2007). Za odgojitelje je ta činjenica važna, jer to znači da odgojitelj vlastitim modelom ponašanja može djetetu, koje pokazuje neke od simptoma, a koji se tumače kao socijalno neprihvatljivo ponašanje ili problemi u socijalizaciji, pomoći ili odmoći. Tijekom predškolskog razdoblja, socijalna kompetencija djeteta uključuje sposobnost za odvajanje od roditelja, bavi se uključivanjem vršnjaka u zajedničku igru, osobito imaginamu, te zajedničke aktivnosti (Šagud, 2002). Mnogi su načini i mogućnosti poticanja i razvijanja socijalne kompetencije u djeteta predškolske dobi; u pokušajima njezina poticanja bi trebali sudjelovati roditelji i odgojitelji zajedno, da bi djeca nastavila biti okružena "istim" ponašanjem i djelovanjem prema njima - u dječjem vrtiću u svom domu. Stoga se ovaj rad usmjerio na stavove roditelja o djeci koji jedino u suradnji sa svim stručnjacima u dječjem vrtiću mogu zajedno utjecati na razvoj socijalnih vještina u različitim svakodnevnim susretima, igrama i učenjem.

Rezultati istraživanja pokazuju postojanje suradnje s roditeljima, daljnje unapređivanje suradničkih odnosa kroz različite oblike, a moguće i kroz akcijsko istraživanje. Roditelji, koji imaju veliku ulogu u razvijanju i jačanju socijalne kompetencije svoje djece, svojim su odgovorima pokazali da im je potrebna pomoć, pravo usmjeravanje i podrška odgojitelja i stručnih suradnika u socijalizaciji njihova djeteta, kao i pomoć njima samima. Roditelje je potrebno obučiti, savjetovati, informirati što i kako činiti za boljitak svoga djeteta, i to u obliku seminara, radionica, igraonica (roditelj - dijete) i savjetovališta. Potrebno je osigurati roditelju da se ne osjeća napadnutim ili kritiziranim u vezi s odgojem svoga djeteta. Jedan od čimbenika razvoja

socijalne kompetencije jesu stručni suradnici u dječjim vrtićima (prema podacima iz 2008. godine vidi se nepostojanje stručnih timova u svakoj predškolskoj ustanovi u Republici Hrvatskoj).

Procesima učenja socijalnih vještina treba pridavati pozornost u svim segmentima odgojno-obrazovnog rada u dječjem vrtiću, usmjeravajući se na sljedeće ciljeve: kontrola vlastitog ponašanja i postupanja, odgovornost za dobrobit drugoga, snošljivost i poštivanje različitog mišljenja, poštivanje osobnosti drugoga, poštivanje različitosti drugoga (glede rase, etničke i kulturne pripadnosti, svjetonazora, kulture i si.), sposobnost suradnje i spremnost za suradnju, nenasilnog rješavanja sukoba, itd.)

Naravno, da bi se pomoglo djeci u jačanju i poticanju socijalne kompetencije, potrebna je otvorena i jasna komunikacija između roditelja i stručnog osoblja, partnersvo s povjerenjem i prihvaćanjem da bi roditelji znali da u svakom trenutku mogu zatražiti pomoć u slučaju pojave nekog problema. Djeca vole dječji vrtić, ako se tamo osjećaju sigurni, radosni i voljeni. Naša je zadaća i odgovornost pružiti im i omogućiti sve ono što je potrebno da bismo ih kvalitetno pripremili za daljnji život, za tzv. 'svijet odraslih'. Odgojitelji i roditelji mogu kroz različite zajedničke aktivnosti (predavanja, radionice i informacije) imati više perspektiva za potpuniju sliku o djetetu, socijalnim prednostima i slabostima koje mogu mijenjati razvijajući socijalne vještine.

LITERATURA

- Anić, S., Klaić, N., Domović, Z. (1998): Rječnik stranih riječi, Zagreb, Sanipus. Babić, N., Irović, S. (2004): Djeca i odrasli u igri, Zbornik radova Rastimo zajedno, (str. 15-24), Stručni i znanstveni skup, Osijek. Babić, N. (2007): Kompetencije i obrazovanje učitelja. U: Zbornik radova, ur. Babić, N. Kompetencije i kompetentnost učitelja. Osijek, (823-67). Brdar, I. i Pokrajac-Bulian, A. (1993): Predstavlja li empatija dio socijalne kompetencije? Godišnjak Zavoda za psihologiju, Rijeka, (23-27). Britton, L., Montessori (2000): Učenje kroz igru. Zagreb. Hena Com. Bruner, J. (2000): Kultura obrazovanja, Zagreb. Educa. Došen-Dobud, A. (2004): S djecom u jaslicama, Zagreb. Alinea. Duran, M. (2001): Dijete i igra. Jastrebarsko. Naklada Slap. Dwyer, K., Osher, D., & Warger, C. (1998): Early warning, timely response: A guide to safe schools. Washington, DC: US Department of Education. Ferucci, P. (2000): Što nas uče djeca. Učeci ih, učimo od njih. Zagreb. Algoritam. Goleman, D. (1995): Emocionalna inteligencija. Zagreb: Mozaik knjiga

- Hawkins, J.D, Farrington, D.P, & Catalano, R.F (1998): Reducing violence through the schools. In D.S Elliott, B.A Hamburg, & K.R Williams (Eds.), Violence in American schools: A new perspective (pp. 188-216). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Jakobs, G., Crowley, K. (2007): Play, projects and preschool standards: Nurturing children's sense of wonder and joy in learning. Thousand Oaks, California: Corwin Press.
- Katz, L.G., McClellan, D.E. (1999): Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije, Zagreb, Educa.
- Ljubetić, M. (2007): Biti kompetentan roditelj. Zagreb. Mali Profesor.
- Mlinarević, V. (2000): Kompetencija odgojitelja i autonomija djeteta. U: Zbornik radova sa znanstvenog kolokvija s međunarodnim sudjelovanjem Interakcija odrasli — dijete i autonomija djeteta, Sveučiliste J. J. Strossmayera u Osijeku, Visoka učiteljska škola u Osijeku, Sveučilište u Rijeci Visoka učiteljska škola u Rijeci (143-150). Miljković, D., Rijavec, M. (2001): Razgovori sa zrcalom, Psihologija samopouzdanja, Zagreb, Zrno soli.
- Rječnik hrvatskog jezika, (2000): Sonje, Jure (ur.). Leksikografski zavod "Miroslav Krleža" i Školska knjiga, Zagreb.
- Pennington, D. (1997): Osnove socijalne psihologije. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Samples, F., & Aber, L. (1998): Evaluations of school-based violence prevention programs. In D.S Elliott, B.A Hamburg, & K.R Williams (Eds.), Violence in American schools: A new perspective (pp. 217-252). Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Slunjski, E. (2001): Integrirani predškolski kurikulum — rad djece na projektima. Zagreb. Mali profesor.
- Šagud, M. (2002): Odgajatelj u dječjoj igri, Zagreb, ŠK Novine.
- Vasta, R., Haith, M., Miller, S. (2005): Dječja psihologija, Zagreb, Slap.
- Yoshikawa, H. (1995): Long-term effects of early childhood programs on social outcomes and delinquency. *Future of Children*, 5(3), (51-75). <http://narodne-novine.nn.hr> (23.09.2010.)

PARTNERSHIP BETWEEN PARENTS AND PRESCHOOL TEACHERS - FACTOR FOR DEVELOPING CHILDREN'S SOCIAL COMPETENCES

ABSTRACT

Early childhood is a period when children need help in developing social competences in interpersonal relations in kindergarten, because the foundations for creating effective functioning in social context are laid in the

first five or six years of one's life. Cooperation between preschool teachers and parents can help children create everyday situations for establishing social relations and overcome problems related to socialisation. The main hypothesis is that in social context of kindergarten we can improve encouragement, realisation and development of social competences of a child as integral part of preschool curriculum. Therefore, this paper is aimed at investigating the understanding and attitudes of parents toward social competence, assessment of repeated behaviors of their own children, and which professionals can help their children overcome the problems related to socialisation.

Results of qualitative analysis show that the cooperation between teachers and parents exist, but there are also possibilities for further improvement through different forms, projects and research. Parents, who have a great role in developing and improving social competences of their children, indicated in their responses that they are aware of the importance of socialisation and they understand it, but they are also aware of the fact that there are problems related to socialisation. Another important fact is that the parents are ready to accept the help and support from teachers and professional associates in socialising their children in order to help children strengthen and encourage social competences. Therefore, there is a need for open and straightforward communication between parents and professional staff, for partnership marked by understanding, trust and acceptance in order for parents to realise that they can ask for help whenever they encounter a problem.

KEY WORDS: *child, communication, preschool teachers, partnership, parents, social competence*